

Σχεδιασμός Εκπαιδευτικού Υλικού

Το Σεμινάριο (διάρκειας 12-16 ωρών) πραγματοποιήθηκε δύο φορές (Ιούνιος 2013 και Οκτώβριος 2013) με τη φροντίδα του Ελληνικού Τμήματος ICOM.

Υπεύθυνος Σεμιναρίου - εισηγητής: Μένης Θεοδωρίδης

"...πέρα από την πληροφορία"

Ο σχεδιασμός εκπαιδευτικού υλικού για την κατανόηση του παρελθόντος και την εξοικείωση με τα ιστορικά τεκμήρια, από την πλευρά του σχεδιαστή, δεν μπορεί παρά να προϋποθέτει την σε βάθος γνώση του γνωστικού αντικειμένου. Γνώση που αναφέρεται όχι μόνον στην επιστημονική ακρίβεια και εγκυρότητα των παρεχόμενων πληροφοριών αλλά κυρίως στην επιλογή εκείνου του τρόπου κατανόησης των τεκμηρίων που ανταποκρίνεται στη σύγχρονη, ιδεολογικά θεμιτή, κοινωνικοπολιτισμική θεώρηση και ερμηνεία του παρελθόντος.

Στη συνέχεια, αφού εξασφαλιστεί η παραπάνω προϋπόθεση, ο σχεδιασμός εκπαιδευτικού υλικού παραμένει ένας ιδιότυπος χώρος καινοτομικής εμψύχωσης όπου η γνώση της διδακτικής μεθοδολογίας και της παιδαγωγικής καλούνται να συνδυαστούν με τη "σκηνοθετική" ευρηματικότητα αξιοποιώντας παραμέτρους όπως η αφηγηματική ροή, η απόλαυση, η έκπληξη και το πρωτογενές βίωμα, παραμέτρους δηλαδή, που κατά πολύ ξεφεύγουν από το πλαίσιο του αυστηρά επιστημονικού λόγου τόσο των αρχαιολόγων όσο και των παιδαγωγών.

Πέρα λοιπόν από την ουσιώδη συμβολή του επιστήμονα-αρχαιολόγου που εγγυάται την εγκυρότητα του περιεχομένου και του τρόπου προσέγγισής του, πέρα από την απαραίτητη παιδαγωγική φροντίδα που διαμορφώνει το κατάλληλο νοητικό πλαίσιο ώστε το εκπαιδευτικό υλικό να είναι φιλικό προς τα παιδιά, προκύπτει και ένα αίτημα δημιουργικού σχεδιασμού που θα εξυπηρετήσει με συνέπεια τις διδακτικές επιλογές αλλά τελικά καθορίζει την αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος. Θα ήταν άδικο να αντιμετωπίσουμε το αίτημα αυτό ως αποκλειστική αρμοδιότητα μιας ακόμη ειδικότητας. Σίγουρα οι καλλιτέχνες της επικοινωνίας μπορούν εδώ να συμβάλλουν, ωστόσο οι δρόμοι της δημιουργικότητας είναι το ίδιο ανοιχτοί σε όλους όσους ανταποκρίνονται στην εκπαιδευτική πρόκληση με υπευθυνότητα, έμπνευση και μεράκι. Ιδιαίτερα γόνιμα αποτελέσματα μπορούν να προκύψουν με τη χρήση αφηγηματικών και δραματουργικών ευρημάτων που έχουν συστηματικά δοκιμαστεί κατά την μακραίωνη παράδοση της λογοτεχνίας και του θεάτρου. Πρόκειται για δρόμους που οι χαρισματικοί εκπαιδευτικοί υποσυνείδητα χρησιμοποιούν για να γοητεύσουν το μαθητικό τους κοινό και που -όλο και πιο συχνά- αξιοποιούνται από τους ταλαντούχους σχεδιαστές εκπαιδευτικού λογισμικού.

Με όρους εκπαιδευτικής φιλοσοφίας, κλειδί του εκπαιδευτικού σχεδιασμού είναι η προσπάθεια -κατά το δυνατόν- πολλαπλών αναγνώσεων και επιπέδων προσέγγισης. Έτσι, η διδακτική επεξεργασία του θέματος «Παρθενώνας» ως μην θεωρηθεί εγχείρημα αντικειμενικά καθορισμένο. Απεναντίας ως αντιμετωπιστεί ως εγχείρημα τόσο

υποκειμενικό όσο και η προσπάθεια να ...ζωγραφίσει κανείς τον Παρθενώνα! Ο συνετός σχεδιαστής εκπαιδευτικού υλικού θα επιλέξει τις επιστημολογικά και παιδαγωγικά έγκυρες προσεγγίσεις, θα επιχειρήσει να ξεναγήσει το μαθητή σε εναλλακτικές διαδρομές και να τον ενθαρρύνει προκειμένου να διαμορφώσει την προσωπική του, θεμιτή κατανόηση του Παρθενώνα. Επί πλέον όμως θα διαμορφώσει ένα συναρπαστικό πλαίσιο εμπύχωσης ώστε το εκπαιδευτικό του υλικό να δραστηριοποιεί τις νοητικές και τις συναισθηματικές δυνάμεις του μαθητή.

Στον προβλεπόμενο κύκλο επιμόρφωσης με θέμα: «Σχεδιασμός Εκπαιδευτικού Υλικού» θα εξεταστούν χαρακτηριστικά παραδείγματα εκπαιδευτικού υλικού που σχεδιάστηκε για αξιοποίηση μέσα στο σχολείο και απευθύνεται σε μαθητές. Η μελέτη όμως κάθε παραδείγματος θα εστιάζεται στις μεθοδολογικές αρχές σχεδιασμού του, έτσι ώστε -στη συνέχεια- να προτείνονται τρόποι που η εκάστοτε μεθοδολογική πρόταση να εφαρμόζεται ενδεικτικά σε ένα παράδειγμα εκπαιδευτικού σχεδιασμού που θα προέρχεται από την εμπειρία των επιμορφούμενων.

Ερώτημα εργασίας:

Με ποια από τις ακόλουθες επιλογές συμφωνείτε περισσότερο;

Ο σχεδιασμός εκπαιδευτικού υλικού για κάποιο μνημείο ή ιστορικό τεκμήριο οφείλει κυρίως να επιδιώκει:

- την παρουσίαση με γοητευτικό και συνοπτικό τρόπο των πιο σημαντικών και έγκυρων πληροφοριών που συνδέονται με το συγκεκριμένο μνημείο ή ιστορικό τεκμήριο
- την ανάδειξη της ιδιαίτερης αξίας του μνημείου ή ιστορικού τεκμηρίου για την επιβεβαίωση της εθνικής, πολιτισμικής ταυτότητας
- τη συναισθηματική εμπλοκή του μαθητή στην κατανόηση του ιστορικού πλαισίου (πολιτικοοικονομικές και κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες) όπου αυτό το μνημείο ή ιστορικό τεκμήριο λειτούργησε
- την ενθάρρυνση του μαθητή να επιχειρήσει αναγωγές του μνημείου ή ιστορικού τεκμηρίου σε πολιτικοοικονομικές και κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες, ώστε -κατά το δυνατόν- να προτείνει ερμηνευτικές αναγνώσεις για το ιστορικό πλαίσιο όπου αυτό το μνημείο ή ιστορικό τεκμήριο λειτούργησε
- όλα τα παραπάνω (άραγε είναι αμοιβαία συμβατά;)
- κανένα από τα παραπάνω (τότε τι άλλο;)

Στο σεμινάριο θα αναπτυχθεί προβληματισμός για την, κατά το δυνατόν, πιο ολοκληρωμένη απάντηση και -μέσα από ποικιλία παραδειγμάτων- θα αναζητηθούν τα διδακτικά "εργαλεία" που μπορούν να αξιοποιηθούν σε κάθε μία από τις παραπάνω επιλογές.

Ενότητες σεμιναρίου:

Πρώτη μέρα:

Εισαγωγή - Γνωριμία:

- Οι έννοιες της γοητευτικής εμφάνισης, της εικαστικής αρτιότητας, της επιστημονικής αρτιότητας, της πρωτοτυπίας και της παιδαγωγικής αρτιότητας στο πλαίσιο του σεμιναρίου.
- Το σεμινάριο ως διαδικασία μετάδοσης τεχνογνωσίας και το σεμινάριο ως πρόσκληση συνεργασίας σε έρευνα.
- Ο "χαρακτήρας" του Σεμιναρίου: Η ταξινομία και τα σχηματικά διλήμματα ως αφετηρίες προβληματισμού και καινοτομίας
- Η αντίληψη ότι ο εξειδικευμένος γνώστης σχετικά με κάποιο ιστορικό τεκμήριο, αυτονόητα είναι ο πλέον αρμόδιος για το σχεδιασμό εκπαιδευτικού υλικού για το τεκμήριο αυτό.
- Η αντίληψη ότι ένας ειδικός της ελκυστικής παρουσίασης (εκπαιδευτικός, γραφίστας, διαφημιστής) αυτονόητα είναι ο πλέον αρμόδιος για το σχεδιασμό εκπαιδευτικού υλικού για κάθε γνωστικό αντικείμενο.
- Προσπάθεια ώστε κάθε παράδειγμα να ανάγεται σε μεθοδολογική πρόταση
- Η απάντηση στο ερώτημα εργασίας ως ...τελικό συμπέρασμα

1. Θέματα διδακτικής της ιστορίας και καλλιέργειας ιστορικής συνείδησης

Η διδακτική ως πλαίσιο "αποτελεσματικής" διδασκαλίας

Η διδακτική ως μετασχηματισμός της επιστημονικής γνώσης σε σχολική γνώση:

- Ποιες έννοιες και ποια στοιχεία θα διδαχτούν;
- Ποια τα επιθυμητά προσδοκώμενα αποτελέσματα;
- Ποια οπτική και ποια μεθοδολογία μελέτης του παρελθόντος; Ποιες δεξιότητες;
- Γιατί διδάσκεται το μάθημα;
- Ποια η ανάγκη για βιωματική σχέση με τα μνημεία;
- Τι είναι η Τοπική Ιστορία;

<http://www.karposontheweb.org/Portals/0/Material/articles/LocalHistory.pdf>

Το γνωστικό αντικείμενο της αρχαιολογίας και το γνωστικό αντικείμενο της ιστορίας: τα δύο αντικείμενα συνδέονται με σχέση τεμνόμενων συνόλων ή με σχέση συνόλου και υποσυνόλου;
Η σχέση προϊστορίας και ιστορίας: η σημασία των γραπτών πηγών

2. Η έννοια της "γνώσης" στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης

"Γνώση-πληροφορία" και "γνώση-μεθοδολογία προσέγγισης".

Η ταξινόμια δεν αποτελεί "γνώση" αλλά "εργαλείο σχετικής αξίας" (πχ οι τρεις ρυθμοί κιονοκράνων)

Τι μπορούμε να αποκαλούμε «εκπαιδευτικό υλικό»;

(σύμφωνα με τη δημιουργική, διδακτική παρέμβαση του εκάστοτε εκπαιδευτικού, κάθε τυποποιημένο βοήθημα για αποτελεσματικό μάθημα)

3. Είδη και μεθοδολογικές επιλογές στη σχεδίαση εκπαιδευτικού υλικού

Γραμμική ή μη γραμμική πλοήγηση;

Στοχευμένο εκπαιδευτικό υλικό ή "τράπεζα" υλικού;

Αυτόνομο ή συνοδευτικό εκπαιδευτικό υλικό;

Δασκαλοκεντρικό ή μαθητοκεντρικό εκπαιδευτικό υλικό;

Εκπαιδευτικό υλικό ως στοιχείο εκπαιδευτικού προγράμματος

Σε ποιες συνθήκες πρόκειται να λειτουργεί το εκπαιδευτικό υλικό;

(συμμαθητές, οικογένεια, διανυκτέρευση κ.λπ.)

4. Θέματα διδακτικής του εκπαιδευτικού υλικού

Ο εννοιοκεντρικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού υλικού

(η απαραίτητη συμμετοχή του ειδικού για το εκάστοτε γνωστικό αντικείμενο)

- αποφεύγει τον φόρτο πληροφοριών
- εστιάζει στη μεθοδολογία
- καλλιεργεί δεξιότητες
- ενθαρρύνει συγκρίσεις και διατύπωση σχέσεων-απόψεων-υποθέσεων χωρίς οριστικές απαντήσεις

Ο παιγνιώδης - γοητευτικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού υλικού

- συνδυάζει στοιχεία μυθοπλασίας
- παραπέμπει σε επίλυση προβλημάτων
- ενεργοποιεί τη δημιουργική φαντασία

Ο βιωματικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού υλικού (πώς μπορούν

να συνδυαστούν βιωματικές δραστηριότητες με θεωρητικούς στόχους όπως η κατανόηση και η ανάπτυξη στάσεων;)

Ο ομαδοσυνεργατικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού υλικού

- καθιερώνει ομαδικές απαντήσεις και παρουσίασή τους στη μεγάλη ομάδα

- ενθαρρύνει το διάλογο και τη διαπραγμάτευση εννοιών μέσα στη μικρή ομάδα

Αναγωγές: στην εποχή της πηγής / στη σημερινή εποχή

Μικρή διακοπή

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΩΡΟ / Δράμα

Διακοπή

- ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΩΡΟ / Χάρτες
- ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

*

Δεύτερη μέρα:

ΝΙΚΟΠΟΛΗ

Στοχοθεσία / έννοιες-κλειδιά:

- κατανόηση της καθοριστικής σημασίας των πηγών για την ανασύσταση του παρελθόντος
- αφενός κατανόηση της ρευστής εικόνας για το παρελθόν που προκύπτει από την επιστημονική αναγωγή διαφορετικών πηγών,
- αφετέρου κατανόηση της βεβαιότητας για στοιχεία του παρελθόντος που προκύπτουν από την επιστημονική αναγωγή ιστορικών τεκμηρίων (πρβλ. Παρακλητική)
- καλλιέργεια θετικής στάσης απέναντι στην ιστορική και την αρχαιολογική έρευνα
- η αξία των αναγωγών (διατύπωση υποθέσεων) στην προσπάθεια μελέτης του παρελθόντος
- κατανόηση της ανθρώπινης διάστασης που ενυπάρχει στα ιστορικά τεκμήρια (πρβλ. Παρακλητική / φυλλάδα Μεγαλέξανδρου)
- "Χρονομηχανή" και "Μικροί ερευνητές": οι διαφορετικές εκπαιδευτικές στρατηγικές χρήσης της μυθοπλασίας

(επιλογές που μάλλον εστιάζουν στην καλλιέργεια στάσεων απέναντι στην ιστοριογραφική κουλτούρα. Μήπως όμως υποβαθμίζουν το γνωστικό περιεχόμενο των μνημείων;)

(Δύο δραστηριότητες)

www.exploringbyzantium.gr

www.ysma.gr/theglafkaproject

Διακοπή

(συνέχεια από το 4/παραπάνω: Θέματα διδακτικής του εκπαιδευτικού υλικού)

Ο πολυτροπικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού υλικού:

- εκφέρεται μέσα από διάφορα περιβάλλοντα
- συνδυάζει παραδοσιακά - συμβατικά μέσα με τη χρήση σύγχρονων τεχνολογιών
- ενεργοποιεί πολλές αισθήσεις
- απτή και ηλεκτρονική πολυτροπικότητα
- πολυτροπικότητα ποικιλίας στοιχείων, πολυτροπικότητα ενός στοιχείου σε επαναληπτική παρουσία και διάλογος πολυτροπικών στοιχείων
- η ιδιαίτερη συμβολή του ήχου!
  - θόρυβοι-ήχοι περιβάλλοντος-ομιλίες
  - συνεντεύξεις
  - ανάγνωση κειμένου-ερμηνεία κειμένου
  - σχολιασμός (σηπικάζ)
- προβλεπόμενα και απρόοπτα αντικείμενα εμπύχωσης

Πολλαπλές αναγνώσεις και προσεγγίσεις "κάθε λογής"

5. Η ψυχολογική δραστηριοποίηση και η διαλεκτική της σύνδεση με τις έννοιες

- Ο αφηγηματικός ιστός (μυθοπλασία) ...και η διαλεκτική του σύνδεση με τις έννοιες! (ιστορική και ...ιστοριογραφική μυθοπλασία)
- "Κυνήγι θησαυρού" ...και η διαλεκτική του σύνδεση με τις έννοιες!
- "Παιχνίδι ρόλων" ...και η διαλεκτική του σύνδεση με τις έννοιες!
- Οι χειροτεχνικές κατασκευές ...και η διαλεκτική τους σύνδεση με τις έννοιες!
- Ενσυναίσθηση (vs κριτική θεώρηση του παρελθόντος): μια παιδαγωγικά γόνιμη τακτική που όμως ενθαρρύνει τη θετικιστική θεώρηση του παρελθόντος και περιθωριοποιεί τους αναγωγικούς συλλογισμούς!
- Ιστορική μυθοπλασία και "ιστοριογραφική" μυθοπλασία
- Η παραπομπή των μαθητών σε δραστηριότητες οπτικοακουστικής καταγραφής των ιστορικών τεκμηρίων και οι συνεπαγόμενες αναγωγές στο παρελθόν
- Ειδικές συνθήκες πλοήγησης (διανυκτέρευση κ.λπ.)

6. Το ιστορικό τεκμήριο και η απεικόνισή του:

- Απεικόνιση σε μυθοπλαστικό πλαίσιο
- Απεικόνιση σε οπτικοακουστικό κείμενο τεκμηρίωσης (ντοκιμαντέρ)
- Απεικόνιση εντός και εκτός ιστορικού πλαισίου

7. Μεθοδολογικές επισημάνσεις για το σχεδιασμό εκπαιδευτικού υλικού:

- Πώς απευθυνόμαστε στο δέκτη; (απρόσωπη παράθεση στοιχείων ή ρητορικός προσωπικός διάλογος;)
- "Φιλική" προσέγγιση δυσπρόσιτων εννοιών, αντικειμένων, χώρων:
αποπλαισίωση και παρεμβάσεις αποδόμησης της ουσίας ή σεβασμός του τεκμηρίου και ανάδειξη της ουσίας με όρους φιλικούς προς το παιδί;
- Η απλή, εισαγωγική εξοικείωση με χαρακτηριστικά των δυσπρόσιτων εννοιών
(εξοικείωση με την όψη του τυπωμένου κειμένου)
- Παράθεση εικόνων (κάθε είδους) εποχής ως πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών
- Παράθεση σύγχρονων φωτογραφιών ως στοιχείων πολυτροπικότητας και με λιγότερη έμφαση στον αναπαραστατικό ρεαλισμό
- Παράθεση γραπτών κειμένων ως πηγών
- Παράθεση γραπτών κειμένων ως στοιχείων μυθοπλασίας
- Παράθεση ήχων ως πηγών
- Παράθεση ήχων ως στοιχείων πολυτροπικότητας
  - ήχοι κατ' αναλογία
  - ήχοι σημερινού μνημείου
  - σκηνοθετημένα-δραματοποιημένα στιγμιότυπα
  - συνεντεύξεις
  - σχολιασμός (σπηκάζ)
- Σύγκριση τριών τύπων εκπαιδευτικού υλικού για τη Νικόπολη:
  - Ιστοριογραφικό ντοκιμαντέρ
  - Μυθοπλασία-κόμικς με ήρωες που δρουν στην εποχή αναφοράς
  - Μυθοπλασία με ήρωες που δρουν στο παρόν
- Το εκπαιδευτικό υλικό οπωσδήποτε απευθύνεται σε χρήστες (εκπαιδευτικούς, μαθητές ...) και όχι σε θεατές!
- Η πρόβλεψη για βαθμιαία, αύξουσα δυσκολία των δραστηριοτήτων
- Το βιβλίο του μαθητή και το βιβλίο του δασκάλου
- Οι προβλεπόμενοι βαθμοί ελευθερίας και "αυτοαναίρεσης" του εκπαιδευτικού υλικού
- " Πριν από τους μαθητές, επαληθεύστε τις οδηγίες"!
- Χάσαμε τον πελάτη, στοπ!